

УДК 159.955:81'27:355.45(477)(06.063)

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

*Оксана ЧОРНОУС,
кандидат філологічних наук, доцент
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Шлях до спілкування українською мовою може бути доволі непростим для деяких людей через різні психологічні перешкоди, подолання яких не є швидким та легким процесом. Однак з огляду на те, що такі бар'єри позначаються, з одного боку, на продуктивності діяльності окремої людини, а з іншого – опосередковано стають на заваді об'єднанню суспільства, знижують його здатність протидіяти негативним зовнішнім впливам, їх необхідно належно вивчати та здійснювати пошук можливих способів подолання. Саме на цих аспектах й буде сконцентрована увага у пропонованій науковій розвідці.

Лексикографічна література визначає психологічний бар'єр як «психічний стан, який виявляється в неадекватній пасивності суб'єкта, що перешкоджає виконанню ним тих чи інших дій» [1]. Ідеться про посилення негативних переживань і установок – сорому, почуття вини, страху, тривоги, низької самооцінки, що асоціюються із завданням. Такі теоретичні висновки підтверджують спостереження науковців. Наприклад, у дослідженні впливу мовного середовища на мовну поведінку молоді у 2020 році з-поміж основних перешкод був названий страх мати смішний вигляд: респонденти боялися говорити українською через можливу негативну реакцію оточення на її «неідеальну» форму – суржик, що активно таврувався російськомовним оточенням [4, с. 123–124]. Подальше вивчення ситуації у 2023 році засвідчило, що страх бути визнаним іншими носієм суржику та відчуття дискомфорту в розмові з російськомовними людьми досі лишаються вагомими перешкодами [3, с. 109]. Надмірний страх бути осміяним відомий у психології як гелотофобія. Відомо, що застосування агресивних методів гумору може слугувати доволі простій меті – примусити об'єкт для глузувань

та жартів до певних дій, адже в такий спосіб відверто демонструється несхвалення певної поведінки, маркується порушення певних прийнятих стандартів або невідповідність очікуванням, що викликає в такої особи почуття провини [5, с. 228]. Це теоретичне твердження так само підтверджується на практиці мовцями. Так, в одному з інтерв'ю, коментуючи власний перехід на українську мову, історик і громадський діяч О. Доній зазначає: «Взагалі, для цього потрібне середовище, яке не сміється з чужих помилок. Дуже важливо, щоб був процес, коли людина не боїться говорити неправильно» [2]. Гострій критиці можуть піддаватися як вимова, так і лексичні та граматичні форми, якими послуговується мовець. За таких умов людина всіляко намагається уникнути потенційно небезпечних ситуацій, тож вірогідність перейти на українському мову істотно знижується. Ще одним важливим аспектом є самооцінка мовця: сміючись з когось, можна спровокувати не лише почуття провини, а й сорому, що торкається власне самосвідомості та самооцінки [5, с. 228]. Збентеження та зникання через використання іншої мови зменшує упевненість мовця та викликає дискомфорт, що так само посилює бажання повернутися до звичної практики спілкування.

Мовні зміни впливають не лише на індивідуальний рівень (психологічне благополуччя), а й на ширший соціокультурний контекст, що включає національну свідомість, національну єдність. Мова є важливим інструментом ідентичності та єдності нації, саме тому психологічні бар'єри на шляху до спілкування українською мають бути подолані. Це набуває особливої ваги в контексті національної безпеки: мовні розбіжності можуть спричинити глибоких соціальних та політичних розколи, а в моменти кризи чи зовнішніх загроз – послабити внутрішню згуртованість і здатність суспільства чинити опір зовнішнім впливам. Саме в такі часи значно легше маніпулювати громадською думкою, послаблюючи національну безпеку країни.

Перехід на спілкування українською мовою є важливою складовою національної безпеки. Психологічні бар'єри, які постають на цьому шляху, можуть гальмувати процес інтеграції та консолідації суспільства, що своєю чергою вплинуть на національну безпеку країни. Подолання цих бар'єрів допоможе зміцнити внутрішню єдність та зробити суспільство більш стійким до деструктивних факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожухова Т. В. Бар'єр психологічний. *Фармацевтична енциклопедія*. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1853/bar-yer-psixologichnij> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Тимошенко Д. Як перейти на українську мову? Радіо Свобода : вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28756680.html> (дата звернення: 12.02.2025).
3. Цар І. Перехід молоді на українську: причини, труднощі, мета. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2023. Вип. 9. С. 99–111.
4. Цар І. М. Мовна адаптація молодих переселенців із Донбасу та Криму в білінгвальному середовищі. *Українська мова*. 2020. № 1 (73). С. 113–128.
5. Шпортун О. М. Гелотофобія як психологічна проблема суспільства та форма соціофобії (огляд літератури). *Буковинський медичний вісник*. 2016. Т. 20. № 1 (77). С. 228–235.

УДК 811.161.2'373.43:355.48(470+571:477)

НЕОЛОГІЗМИ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ

Тамара ШЕВЧУК,

кандидат філологічних наук, доцент

Тетяна КОСТОЛОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

Українська мова стабільна та статична у своїй граматичній і фонетичній структурі, проте її лексична система постійно змінюється. Слова, як у дзеркалі, відображають усі суспільні трансформації, політичні події та культурні зрушення. Сьогодні одним із найвагоміших чинників впливу на мову є війна, яка зумовлює появу нових термінів, переосмислення старих понять і зміну мовних пріоритетів.